

Στην επογή του ηλεκτρονικού βιβλίου

Το ηλεκτρονικό (ψηφιακό) βιβλίο

Ηλεκτρονικό ονομάζουμε το βιβλίο το οποίο βρίσκεται σε ηλεκτρονική (ψηφιακή) μορφή και του οποίου το πλήρες κείμενο μπορεί να διαβαστεί με τη βοήθεια ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή ή άλλης ειδικής συσκευής ανάγνωσης.

Ένα ηλεκτρονικό βιβλίο (στο εξής η-βιβλίο) μπορεί να παραχθεί εξ αρχής σε ηλεκτρονική μορφή ή να προϋπάρχει σε έντυπη μορφή και να ψηφιοποιηθεί αργότερα.

Ψηφιοποίηση γίνεται κυρίως σε παλιά και σπάνια βιβλία, προκειμένου να διασωθεί το περιεχόμενό τους αλλά και για να δοθεί η δυνατότητα πολλαπλής και ταυτόχρονης εξ αποστάσεως ανάγνωσής τους από πολλούς ενδιαφερόμενους, χωρίς μάλιστα να υπάρχει ο κίνδυνος περαιτέρω φυσικής τους φθοράς.

Μετατροπή ενός έντυπου βιβλίου σε ψηφιακό γίνεται και για άλλους πιο εξειδικευμένους λόγους, όπως π.χ. για να γίνει δυνατή η μελέτη ενός βιβλίου από άτομα με προβλήματα όρασης, αφού οι χαρακτήρες του βιβλίου στη νέα ηλεκτρονική του μορφή, μπορούν να διαβαστούν μέσω ειδικών μηχανημάτων, ακόμα και από τυφλούς χρήστες.

Η διάδοση του η-βιβλίου

Αρχικά κάποιοι εκδότες ξεκίνησαν δειλά - δειλά να ψηφιοποιούν και να διακινούν βιβλία τα οποία ήταν απαλλαγμένα από πνευματικά δικαιώματα. Ταυτόχρονα, πολλοί συγγραφείς των οποίων τα βιβλία δεν επιλέγονταν για έκδοση από τους εκδότες, αλλά και συγγραφείς που ήθελαν απλώς να διαδώσουν πιο εύκολα και πιο γρήγορα τα γραφόμενά τους, άρχισαν να τα διαθέτουν ψηφιακά online. Τέτοιου είδους βιβλία υπάρχουν πλέον στο εμπόριο αλλά και ελεύθερα στο διαδίκτυο.

Η διάδοση των η-βιβλίων ώθησε μεγάλους εκδοτικούς οίκους να προχωρήσουν στην παραγωγή και διάθεση νέων, επιστημονικών κυρίως εκδόσεων (βιβλίων και περιοδικών), σε ηλεκτρονική μορφή. Τα βιβλία αυτά διατίθενται σε οργανισμούς, βιβλιοθήκες αλλά και ιδιώτες έναντι αντιτίμου. Έτσι, οι χρήστες μπορούν να «κατεβάσουν» τα η-βιβλία στον υπολογιστή τους ή να έχουν πρόσβαση σε αυτά από τις ιστοσελίδες των παροχών μετά από συνδρομή.

Το η-βιβλίο και οι βιβλιοθήκες

Η χρήση των ψηφιακών βιβλίων έχει διαδοθεί ευρέως και στις βιβλιοθήκες οι οποίες εκτός από την ψηφιοποίηση για τη διαφύλαξη παλιών και σπάνιων βιβλίων, αγοράζουν πλέον από εκδότες και σύγχρονα βιβλία τα οποία δημιουργήθηκαν εξ αρχής σε ηλεκτρονική μορφή. Ο λόγος που έκανε τις βιβλιοθήκες – ειδικά τις ακαδημαϊκές και τις ερευνητικές – να στραφούν και προς αυτού το είδους υλικό, είναι τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν τα η-βιβλία και περιοδικά.

Σκεφτείτε μόνο ότι ένα έντυπο βιβλίο, εκτός από τη φθορά που μπορεί να υποστεί από τη συχνή χρήση και τον καιρό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο από έναν χρήστη κάθε φορά, ο οποίος, για να έχει πρόσβαση σε αυτό, πρέπει να επισκεφτεί τη

βιβλιοθήκη που το έχει, προκειμένου να το δανειστεί (εφόσον αυτό δεν είναι ήδη δανεισμένο). Αντίθετα, το ηλεκτρονικό βιβλίο είναι άφθαρτο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ταυτόχρονα από πολλούς χρήστες, οι οποίοι (συχνά) δε χρειάζεται καν να επισκεφτούν τη βιβλιοθήκη για να έχουν πρόσβαση σε αυτό, καθώς μπορούν να το διαβάσουν και από το σπίτι ή το γραφείο μέσω του υπολογιστή τους.

Ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα που έχουν τα η-βιβλία (και σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό τα ηλεκτρονικά περιοδικά- στο εξής η-περιοδικά) είναι η αμεσότητα την οποία προσφέρουν στο χρήστη αφού μόλις γραφτεί κάτι, ακόμα και στην άλλη άκρη του κόσμου, ο χρήστης μπορεί να το διαβάσει χωρίς να χρειάζεται να περιμένει να πάει το κείμενο στο τυπογραφείο, να εκδοθεί και να ταξιδέψει μέχρι αυτόν. Επίσης, τα η-βιβλία και γενικά τα ηλεκτρονικά κείμενα (στο εξής η-κείμενα) μπορεί να είναι διαδραστικά, επιτρέποντας στον αναγνώστη τους να μεταφέρεται με ευκολία από ένα κείμενο σε κάποιο άλλο, να είναι συνδεδεμένο με φωτογραφίες, ήχο, βίντεο κλπ.

Αξιοσημείωτη είναι και η τεχνολογία που έχουν αναπτύξει κάποιοι εκδότες (π.χ. NetLibrary), η οποία επιτρέπει στους χρήστες βιβλιοθηκών να «κατεβάζουν» τα η-βιβλία σε ειδικό λογαριασμό, ώστε να μπορούν να τα χρησιμοποιούν και από το σπίτι τους (με την ίδια λογική που ο χρήστης δανείζεται ένα έντυπο βιβλίο από τη βιβλιοθήκη).

Συσκευές ανάγνωσης η-βιβλίων

Η Amazon κυκλοφόρησε την ψηφιακή συσκευή ανάγνωσης η-βιβλίων Kindle. Το Kindle της Amazon, το οποίο ζυγίζει όσο ένα βιβλίο με μαλακό εξώφυλλο, είναι μια πλατφόρμα αποτελούμενη από συσκευή και ειδικό λογισμικό. Η συσκευή αυτή επιτρέπει στον αναγνώστη να διαβάσει στην οθόνη ένα βιβλίο ή μια εφημερίδα, αλλά και να ακούει τη συσκευή να διαβάσει τα κείμενα μεγαλόφωνα, επιτρέποντας μάλιστα στους χρήστες να επιλέξουν το είδος της φωνής που θέλουν να ακούσουν (αντρική, γυναικεία, την ταχύτητα της φωνής κτλ). Η Amazon φυσικά προχώρησε και στην παραγωγή και προώθηση η-βιβλίων τα οποία πωλεί και μέσω του ηλεκτρονικού της βιβλιοπωλείου. Ο χρήστης του Kindle μπορεί να κατεβάσει στη συσκευή του και να αποθηκεύσει μέχρι και 1500 βιβλία από έναν κατάλογο 230000 που παρέχει αυτή την στιγμή η Amazon. Χαρακτηριστικό της απήχησης του Kindle είναι η ανακοίνωση που έκανε ο γνωστός αμερικανός συγγραφέας μπεστ-σέλερ, Stephen King, σύμφωνα με την οποία θα δώσει στη δημοσιότητα το νέο μυθιστόρημά του «Ut» αποκλειστικά για το Kindle (σημ. ο ίδιος συγγραφέας το 2000 έβγαλε το πρώτο του ψηφιακό βιβλίο με τίτλο «Riding the bullet» το οποίο διατέθηκε αποκλειστικά σε αυτή τη μορφή και είχε τεράστια επιτυχία).

Παρόμοιες συσκευές έχουν κυκλοφορήσει και άλλες εταιρείες όπως η Sony (το Sony Reader), η οποία έχει διαθέσιμους γύρω στους 100000 τίτλους η-βιβλίων προς πώληση, η Ire, θυγατρική της Philips (το Iliad), η Bookend (το Cabool), η Samsung (E101), η Apple (iPad) κ.ά. Τα η-βιβλία που παράγουν αυτές οι μεγάλες εταιρείες διαβάζονται και από κινητά τηλέφωνα (π.χ. το Blackberry) γεγονός που αναγκάζει και τις εταιρείες κατασκευής κινητών τηλεφώνων να ασχοληθούν και αυτές με το θέμα.

Τα η-βιβλία της Google

Η Google μετά από συμφωνία με κάποιες από τις μεγαλύτερες βιβλιοθήκες παγκοσμίως κατάφερε να συγκεντρώσει ψηφιακά τις συλλογές τους. Όσα από αυτά τα βιβλία δεν προστατεύονται από το νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων (γύρω στα 7 εκατομμύρια) έχουν ψηφιοποιηθεί και διατίθενται ελεύθερα στο διαδίκτυο από την Google. Για όσα από αυτά υπάρχει θέμα πνευματικών δικαιωμάτων, η Google βγάζει προς το παρόν μόνο το εξώφυλλο και κάποια αποσπάσματά τους online.

Η συμφωνία της Google με τις βιβλιοθήκες, τους εκδότες και τους συγγραφείς, δίνει σίγουρα τεράστια ώθηση στο η-βιβλίο. Ταυτόχρονα, όμως, αυτή η ενέργεια της Google βοηθά και στην προώθηση των έντυπων βιβλίων αφού:

1. Τα βιβλία τα οποία κυκλοφορούν στα βιβλιοπωλεία και προστατεύονται από τη νομοθεσία για τα πνευματικά δικαιώματα θα περιλαμβάνονται στις λίστες της Google, η οποία θα παρέχει ελεύθερα μόνο το εξώφυλλο του βιβλίου και κάποιο απόσπασμά του μετά από τη σύμφωνη γνώμη του εκδότη. Με τον τρόπο αυτό η Google θα διαφημίζει τα βιβλία τα οποία θα μπορούν οι ενδιαφερόμενοι, προκειμένου να τα διαβάσουν, να τα αγοράσουν ή να τα δανειστούν από μια βιβλιοθήκη. Η Google μάλιστα θα οδηγεί τον ενδιαφερόμενο στο βιβλιοπωλείο ή στη βιβλιοθήκη που έχει το βιβλίο.
2. Η Google θα προβάλλει επίσης μέσω των ιστοσελίδων της, μετά από συμφωνία με τους εκδότες και τους συγγραφείς, αποσπάσματα βιβλίων τα οποία έχουν εξαντληθεί (και τα οποία δεσμεύονται με πνευματικά δικαιώματα). Οι αναγνώστες που ενδιαφέρονται, αφού ενημερωθούν για την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου βιβλίου, μπορούν να επισκεφτούν μια βιβλιοθήκη ή ένα παλαιοβιβλιοπωλείο για να το προμηθευτούν. Ταυτόχρονα η Google θα δίνει τη δυνατότητα πώλησης του βιβλίου ηλεκτρονικά στους ενδιαφερόμενους. Με τον τρόπο αυτό η Google θα δίνει τη ευκαιρία στους εκδότες να κερδίζουν ακόμα και από βιβλία τους τα οποία είναι εξαντλημένα.

Η προσπάθεια της Europeana

Το 2008 ξεκίνησε με πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής η λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Βιβλιοθήκης «Europeana», με στόχο τη συγκέντρωση και διάθεση ψηφιακού υλικού που δε δεσμεύεται με copyright, ελεύθερα στο διαδίκτυο. Μέχρι στιγμής η Europeana έχει καταφέρει να μαζέψει 6 εκατομμύρια ψηφιακά τεκμήρια μεταξύ των οποίων βιβλία, εφημερίδες, επιστολές, χάρτες, φωτογραφίες, εικόνες μουσειακών αντικειμένων κ.ά.

Αδιαμφισβήτητα το η-βιβλίο κερδίζει συνεχώς έδαφος ανάμεσα στους αναγνώστες, τις βιβλιοθήκες, τους ερευνητές αλλά και τους νέους, αφού η τεχνολογία κάνει το βιβλίο (και το περιεχόμενό του) πιο ελκυστικό και πιο οικείο σε αυτούς.

Οι αντιστάσεις του έντυπου βιβλίου

Το βιβλίο και γενικότερα το έντυπο υλικό πέρασε από διάφορες κρίσεις και αμφισβητήσεις με τη διάδοση του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης, του κινηματογράφου, των βιντεοκασετών, των DVDs κλπ, δείχνοντας μεγάλες αντοχές διαχρονικά.

Είναι πολύ ενδιαφέρον για κάποιον να μελετήσει άρθρα της δεκαετίας του '70 (αλλά και παλαιότερα) κάποιων «ειδικών» σε θέματα Πληροφόρησης, οι οποίοι

διαβλέποντας τη ραγδαία διάδοση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου έκαναν δυσοίωνες προβλέψεις για την τύχη του βιβλίου. Κάποιοι μάλιστα προέβλεπαν σε άρθρα τους ότι μέχρι το έτος 2000 θα σταματούσε εντελώς η παραγωγή του βιβλίου και πως το βιβλίο θα μετατρέποταν σε μουσειακό υλικό.

Σήμερα, το 2010, που η πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι πια πολύ εύκολη για τον καθένα, όπου τα ηλεκτρονικά κείμενα, τα η-βιβλία και τα η-περιοδικά έχουν κατακλύσει το διαδίκτυο και οι online πληροφορίες είναι διάσπαρτες, το βιβλίο (το έντυπο υλικό γενικότερα) αντιστέκεται, διεκδικώντας το δικό του ρόλο στην πληροφόρηση και την ψυχαγωγία.

Είναι άστοχο να προσπαθεί κάποιος να προβλέψει το τέλος του βιβλίου και των εντύπων, όχι επειδή μπορεί να πει με σιγουριά ότι αυτό δε θα συμβεί ποτέ, αλλά επειδή δεν υπάρχει καμία τέτοια ένδειξη για το άμεσο μέλλον των επόμενων 5 με 10 τουλάχιστον χρόνων. Προβλέψεις για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, πάντως, είναι παρακινδυνευμένες με το ραγδαίο τρόπο που εξελίσσεται η νέα τεχνολογία.

Ανδρέας Κ. Ανδρέου

Βιβλιοθηκονόμος

(Βιβλιοθήκης Πανεπιστημίου Κύπρου)